

การพัฒนาความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21

THE DEVELOPMENT OF A PERSON FOR THE LEARNING IN THE 21ST CENTURY

¹ว่าที่ร้อยตรีสะอาด ภูนาสรณ์, ²พระมหาวิริยุทธ กุศลจิตโต(คำโสกเชือก),
³กิตติยานนท์ วรรณวงศ์, ⁴สุรศักดิ์ อุดเมืองเพีย

¹Sub l.t Saard Poonasron, ²Phramaha Weerayut Kusalacitto (Kamsokchuak),
³Kittiyanon Wannavong and ⁴Surasak Audmuangpiea

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์
^{3,4}มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

^{1,2}Mahamakut Buddhist University Theological College Celebrate Kalasin Campus, Thailand

^{3,4}Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

¹Saard24122@gmail.com

Received December 25, 2021; Revised February 12, 2022; Accepted March 20, 2022

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ ลักษณะเฉพาะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง 8 ประการ คือ 1) ผู้เรียนรู้ว่าจะเรียนอะไรจากใคร และจากที่ไหน 2) สามารถแสวงหาแหล่งความรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการได้ 3) วิจาร์ณ และสามารถคัดสรรได้ว่าสารสนเทศต่าง ๆ ที่ได้นั้นมีค่าต่อการเรียนรู้ 4) อุดทน มีทักษะในการเข้าถึงเรื่องยาก ๆ 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ สื่อความดี และมีแนวคิดในการแก้ปัญหา 6) ใช้คำถามเป็น 7) นำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา 8) ให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน และสามารถทำงานกลุ่มได้

¹อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

²อาจารย์ ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ เฉลิมพระเกียรติกาฬสินธุ์

³อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

⁴อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Abstract

This article is objective to present the eight specific characteristics of the learner, who has studied by himself, comprising 1) the learner knows what, from whom and where to learn 2) having ability to seek learning resources or reach the data needed 3) criticizing and diagnosing the various information being worth 4) to be patient and skilful to discern the difficult circumstances 5) having ability to convey the knowledge, send the goodness and problem-solving thinking 6) using the questions appropriately 7) applying the knowledge in the problem-solving, paying attention to colleges and collaboration.

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในศตวรรษที่ 21 ทำให้เกิดการแข่งขันกันมาก ยิ่งขึ้น การให้ความร่วมมือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วิธีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน จึงขึ้นอยู่กับอำนาจของข้อมูล ข่าวสาร จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้ทุกคนเป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้” (Learning Persons) เพื่อให้ทุกคนได้เรียนรู้ ใฝ่รู้ เพิ่มเติมตลอดเวลา และตลอดชีวิต ศตวรรษที่ 21 สถานการณ์โลกมีความแตกต่างจากศตวรรษที่ 20 และ 19 ระบบการศึกษา ต้องมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับภาวะความเป็นจริง ความท้าทายด้านการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ในการเตรียมนักเรียนให้พร้อมกับชีวิตในศตวรรษที่ 21 เป็นเรื่องสำคัญของกระแสการปรับเปลี่ยนทางสังคมที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 ส่งผลต่อวิถีการดำรงชีพของสังคมอย่างทั่วถึง ครูจึงต้องมีความตื่นตัวและเตรียมพร้อมในการจัดการเรียนรู้เพื่อเตรียมความพร้อมให้นักเรียนมีทักษะสำหรับการออกไปดำรงชีวิตในโลกในศตวรรษที่ 21 ที่เปลี่ยนไปจากศตวรรษที่ 20 และ 19 โดยทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญที่สุด คือ ทักษะการเรียนรู้ (Learning Skill) ทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต คือ การเรียนรู้ 3R x 7C 3R คือ Reading (อ่านออก), (W)riting (เขียนได้), และ (A)rithmetics (คิดเลขเป็น) 7C ได้แก่ Critical Thinking and Problem Solving (ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะในการแก้ปัญหา) Creativity and Innovation (ทักษะด้านการสร้างสรรค์ และนวัตกรรม) Cross-cultural Understanding (ทักษะด้านความเข้าใจความต่างวัฒนธรรม ต่างกระบวนทัศน์) Collaboration, Teamwork and Leadership (ทักษะด้านความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ) Communications, Information, and Media Literacy (ทักษะด้านการสื่อสาร

สารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ) Computing and ICT Literacy (ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร) Career and Learning Skills (ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้)

ดังนั้น ความจำเป็นที่ต้องศึกษาเรียนรู้อยู่เสมออย่างต่อเนื่อง เป็นสิ่งจำเป็นที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ การพัฒนาให้ทุกคนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Persons) และมีสมรรถนะ ในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องจึงจะสามารถสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งจะเกิดผลดีต่อความ เจริญก้าวหน้าทันสมัยและเกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองครอบครัวและสังคม ประเทศชาติอย่างต่อเนื่อง พัฒนาทุกคนทุกฝ่าย ให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เน้นการเรียนรู้ด้วยตนเอง พัฒนาให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ให้อิสระในการคิดการทําและสร้างสรรค์พัฒนาทักษะ การคิดและการกระทำด้วยตนเองเสริมแรงให้รางวัล ส่งเสริม สนับสนุนให้เรียนรู้จากปัญหา (PBL) พร้อมเรียนรู้ทุกที่ทุกเวลา พัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้ต่อไป

ความหมายของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

นับว่าในปัจจุบันบุคคลแห่งการเรียนรู้มีมากขึ้นทุกรูปแบบ อันเนื่องมาจากการพัฒนาเทคโนโลยีทางวิชาการก้าวไกล มีอุปกรณ์ที่สะดวกในการสื่อสารต่อการเรียนรู้ พร้อมทั้งสังคม เป็นการแข่งขันเพื่อความอยู่รอดการเรียนรู้จึงมีความจำเป็น เมื่อมีประโยชน์แล้วโทษของการเรียนรู้ ก็มีเช่นเดียวกัน การรับข้อมูลข่าวสารอย่างขาดวิจารณญาณอาจเป็นแนวทางที่ไม่พึงประสงค์ ต่อสังคมมนุษย์ก่อให้เกิดความเสียหายต่อไป จากการศึกษาความเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยนักวิชาการและนักการศึกษา สามารถสรุปความหมายการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้ดังนี้

บทความจาก “มาตรฐานครุวิทยาสาสตร์และเทคโนโลยี” สถาบันส่งเสริมการสอน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวถึงบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง ผู้ที่มีคุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนมีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้น สนใจเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มุ่งมั่นที่จะเพิ่มประสิทธิภาพฯ ในการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมการเรียนรู้อาจทำได้หลายวิธี เช่น อ่านหนังสือหรือวารสารที่มีประโยชน์ ดูรายการโทรทัศน์หรือฟังวิทยุที่มีสาระค้นคว้าหาความรู้โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ ชักถามข้อมูลจากผู้รู้รวม ทั้งสามารถจับใจความสำคัญเพื่อแยกแยะและเลือก สาระข้อมูลที่ได้มา อย่างมีเหตุผลทักษะพื้นฐานสำคัญต่อการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

1. ทักษะการฟัง ทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการคิด และ การพูด

2. ทักษะการถาม ทำให้เกิดกระบวนการคิดการเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆเนื่องจากคำถามที่ดีทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ ตั้งแต่ระดับการจำไปจนถึงระดับวิเคราะห์และประเมินค่า

3. ทักษะการอ่าน ทำให้รับรู้ข้อมูลข่าวสารซึ่งนอกจากจะเป็นทักษะการอ่านข้อความ จะรวมถึงการอ่านสถิติข้อมูลเชิงคณิตศาสตร์ต่างๆ ด้วย

4. ทักษะการคิด ทำให้บุคคลมองการไกลสามารถควบคุมการกระทำของตนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ การคิดอย่างมีเหตุผลและมีวิจารณ์ญาณ มีผลต่อ การเรียนรู้ การตัดสินใจ และการแสดงพฤติกรรม

5. ทักษะการเขียน เป็นความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ ความคิดทัศนคติ และความรู้สีก่อออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรให้ผู้อื่นเข้าใจ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อวงการ ศึกษา (การหาความรู้) เนื่องจากบันทึกเหตุการณ์ ข้อมูลความจริงใช้เป็น หลักฐานเพื่อเป็น ประโยชน์ต่อไป

6. ทักษะการปฏิบัติ เป็นการลงมือกระทำจริงอย่างมีระบบเพื่อค้นหาความจริงและสามารถสรุปผลอย่างมีเหตุผลได้ด้วยตนเอง เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหา

กรมวิชาการ (2541:69) ระบุว่าบุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีการแสวงหาวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างเป็นระบบ และ ต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยมีเจตคติ และค่านิยมที่ดีเกี่ยวกับการเรียนรู้มีประสบการณ์ ในการเรียนรู้และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ธนศ ขำเกิด (2541:29) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีนิสัย ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ มีวิธีการเรียนรู้ที่เป็นระบบ มีทักษะทางสังคมสามารถทำงานร่วมกับ ผู้อื่นได้ มีทักษะในการสื่อสารและการแก้ปัญหาในทุกสถานการณ์และดำรงชีวิต ศ.ดร.ธีระ ธัญเจริญ-วาสนา ศรีไพโรจน์ L57 อยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข สุพล วังสินธ์ (2541:36) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีการสร้าง กลยุทธ์การเรียนรู้ให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา มีความรู้คู่คุณธรรม ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ เป็นสมาชิกที่ดีในสังคมสามารถเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อการอยู่รอด และอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ชาทรี ศิริสวัสดิ์ (2541:77) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่มีหูตากว้าง ใฝ่หา ใฝ่รู้ในการศึกษาและพัฒนาตนเองตลอดเวลา โดยเฉพาะการเรียนรู้ ในศาสตร์ และศิลปสาขาวิชาชีพของตนเองอย่างสม่ำเสมอ สุภรณ์ สุภาพงศ์ (2543:40) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่เรียนรู้ จากการปฏิบัติของตนเองเป็นการได้มาซึ่งองค์ความรู้ จริยธรรม และการพัฒนา บุคลิกภาพไปพร้อมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข มีเสรีในความคิดและเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็งเชิงจริยธรรม และมีบุคลิกภาพ ประชาธิปไตย อติมา พงศ์นวลเลิศปัญญา (2553) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคล ที่นำข้อมูล ประสบการณ์มาพิจารณาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอเกิดความเข้าใจและ สามารถประยุกต์ความรู้ไปสู่การปฏิบัติจนกลายเป็นวิถีชีวิตของตน ผู้บริหาร ครู นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ก็ต่อเมื่อแต่ละคนเป็นผู้ใฝ่รู้แสวงหาความคิดใหม่ ตัดสินใจเลือกวิถีปฏิบัติที่ดีที่สุด และพัฒนาปรับปรุงความรู้และการปฏิบัติของ ตนอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู นักเรียน ติดต่อสื่อสารต่อกันในบรรยากาศของ ความไว้วางใจและโลกทัศน์ที่

เปิดกว้างมีการแบ่งปันความรู้ และการแก้ปัญหา ร่วมกันสิ่งสำคัญ คือ การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งที่สุด เป็นการค้นพบสัจธรรมของชีวิต บุคคลแห่งการเรียนรู้ แสวงหาความจริงของชีวิตอาศัยการไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอ

ดังนั้น เมื่อนำมาสังเคราะห์กับแนวความคิดของนักการศึกษาและนักคิดต่างๆ สามารถจำแนกสมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้โดยแยกเป็น 2 ประเภท คือ 1) สมรรถนะพื้นฐานประกอบด้วย การมีความรู้พื้นฐานในด้านคณิตศาสตร์ และภาษามีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีทักษะการคิดเชิงระบบและสร้างสรรค์มีทักษะกระบวนการกลุ่ม มีทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง บุคคลมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในชุมชน สังคมมีทักษะการจัดการและ ใช้ความรู้เพื่อการดำเนินชีวิตมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาและงานอาชีพ 2) สมรรถนะทางวิชาชีพประกอบด้วยรู้วิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ มีความคิดสร้างสรรค์และรู้จักแก้ปัญหาที่มีภาวะผู้นำทางอาชีพ มีความสามารถบริหารจัดการ

คุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้

จากการศึกษาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ได้มีนักการศึกษาและผู้รู้หลายท่านแสดงทัศนะคุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

วิรัตน์ บัวขาว (2541:8) สรุปคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ว่า ต้องมีความรอบรู้ มีทักษะที่หลากหลาย มีคุณธรรมสูง มีความรับผิดชอบ มีความสามารถในการจัดการไม่เป็นภาระของสังคม มีสุขภาพแข็งแรงและมีทักษะในการใช้ภาษา กลางของโลกรวมทั้งเครื่องมือสื่อสาร สมณชา พรหมบุญ และคนอื่น ๆ (2541: 142) กล่าวว่า การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ความเข้าใจขึ้นด้วยตัวเอง ความแข็งแกร่ง ความเจริญงอกงามในความรู้ที่จะเกิดขึ้น เมื่อผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้และการรู้โดยประสบการณ์กับคนอื่นหรือได้พบสิ่งใหม่ๆ และนำความรู้ที่มีอยู่มาเชื่อมโยงตรวจสอบกับสิ่งใหม่ๆวารินทร์ สิ้นสูงสุด (2543:105-106) กล่าวถึง มาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน โดยมีตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ (1) มีความกระตือรือร้นสนใจการเรียนรู้จากแหล่งต่างๆรู้จักตั้งคำถาม เพื่อหาเหตุผล (2) รักการอ่านสามารถใช้ห้องสมุดแหล่งความรู้ และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกสถานศึกษา (3) สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้ และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องด้วยตนเอง เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543:90-93) กล่าวถึงคุณลักษณะผู้เรียนตามแนวทาง การปฏิรูปการศึกษาว่าผู้เรียนควรมีลักษณะ ดังนี้ (1) พัฒนาให้มีความที่หิวกระหายการเรียนรู้จะช่วยกระตุ้นให้เกิดความสนใจใฝ่รู้ (2) พัฒนาให้มีความที่กระตือรือร้นในการเรียนรู้ ช่วยให้เกิดการมีเวลาว่างอย่างมีประสิทธิภาพ มีความตื่นตัวในการเรียน (3) พัฒนาให้มีความที่อุทิศตัวเอาจริงเอาจังในการเรียนรู้จะช่วยผลักดันไปสู่เป้าหมาย แม้ต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจก็ตาม รวมทั้งต้องมีความอดทน (4) พัฒนาให้มีความที่

เชื่อฟัง และยอมรับการสอนเสมอ (5) พัฒนาให้มีท่าทีถ่อมใจยอมรับฟังความคิดเห็นจากคนอื่น เมื่อมีความรู้ใหม่ ๆ เกิดขึ้นจะทำให้ยินดีที่จะเรียนรู้ และนำข้อดีมาประยุกต์ใช้ให้เกิดผลดีต่อตัวเอง

ชูศรี ต้นพงศ์ (2544-9-11) ให้ความเห็นว่า ผู้เรียนที่มีคุณภาพได้มาตรฐานตามที่ กำหนดไว้ต้องมีลักษณะ ดังนี้ (1) ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ นั่นคือ สามารถจำแนก ประเภทข้อมูลเปรียบเทียบและมีความคิดรวบยอดสามารถประเมินค่า ความน่าเชื่อถือของข้อมูล รู้จักพิจารณาข้อดีข้อเสีย ความถูกผิด ระบุสาเหตุ ผล ค้นหาคำตอบ เลือกริธี และมีปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจได้ อย่างสันติและมีความถูกต้องเหมาะสม มีความคิดริเริ่มมีจินตนาการความสามารถ คาดการณ์และกำหนดเป้าหมายได้ (2) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตได้ทำงานมีประสิทธิภาพ ทำงานอย่างมีความสุขและภูมิใจในผลงานของตนเอง สามารถทำงานเป็นทีมช่วยเหลือ ผู้อื่น ไม่เอาเปรียบ ให้ความร่วมมือยอมรับฟังความคิดเห็นและความสามารถ ของผู้อื่นร่วมรับผิดชอบผลงานของกลุ่ม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต และต้องถ่ายทอดความรู้ความคิด และนำเสนอสิ่งที่ได้รับจากการเรียนรู้ อันแสดงถึงความสามารถของผู้เรียนที่พัฒนาคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ (3) ผู้เรียนมีความรู้และทักษะจำเป็นตามหลักสูตร ซึ่งหมายถึง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในกลุ่มประสบการณ์หมวดวิชาที่สำคัญไม่ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ และมีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ สิ่งแวดล้อม และสถานการณ์จริงเป็น “สื่อ” หรือเป็น “เนื้อหา” ในการเรียนรู้ (4) การมีสุขนิสัย สุขภาพกาย และสุขภาพจิตดี (5) การมีสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา (6) การมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม (7) การมีจิตสำนึกตระหนักในคุณค่าภูมิปัญญา ศิลปะ และวัฒนธรรมไทย (8) การมีคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยม คุณลักษณะที่ดีก็เป็นมาตรฐานหนึ่งที่สำคัญที่ครูจะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนทุกคน เมื่อจัดการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนมีความสุขจากความสำเร็จในการเรียนรู้ จะทำให้เขามีเจตคติที่ดี ต่อการเรียน อยากเรียนรู้ อยากค้นหาคำตอบต่อไปจนเป็นนิสัยรักการเรียนรู้อย่างที่แสดงว่าผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด (9) การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง รักการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในที่สุดสรุปได้ว่าบุคคลแห่งการเรียนรู้ นั้น เป็นผู้ที่มีคุณลักษณะนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความกระตือรือร้นสนใจแสวงหาความรู้อยู่เสมอ มุ่งมั่น ที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ และสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม รวมทั้งสามารถจับใจความสำคัญเพื่อแยกแยะและเลือกสาระข้อมูลที่ได้มาอย่างมีเหตุผล โดยมีลักษณะและความสามารถในการเรื่อง คือ 1) มีความสนใจใฝ่รู้ ใฝ่เรียน กระตือรือร้น 2) รักในการเรียนรู้ รัก

การอ่านและค้นคว้าหาความรู้ 3) มีความสามารถเลือกวิธีหาความรู้ได้ 4) มีความสามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้ได้ 5) มีความสามารถในการใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกับคุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 81 กำหนดให้รัฐต้องมีกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาติ จึงเป็นจุดกำเนิดของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยมีหลักการและความมุ่งหมายที่จะต้องจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ พร้อมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขการเคารพกฎหมาย การส่งเสริมศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล โดยเฉพาะ การรู้จักพึ่งตนเองใฝ่รู้และเรียนรู้ ด้วยตนเอง แนวการจัดการศึกษา (หมวด 5) ต้องถือหลักว่า ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และถือว่าผู้เรียนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยจะเน้นทั้งความรู้และคุณธรรม จัดกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม ในแต่ละระดับการศึกษา จัดเนื้อหา สาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความต้องการและความถนัดของผู้เรียน เพื่อให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง สามารถเรียนรู้และจัดการเรียนรู้ให้เกิดได้ทุกสถานที่ทุกเวลา จะทำให้ผู้เรียนเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง จากหลักการดังกล่าว จึงมีระบบการประกันคุณภาพสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษา มีมาตรฐานที่ใกล้เคียงกันและถือว่าการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารการศึกษา กรมสามัญศึกษา ให้ความสำคัญของการประเมินคุณภาพสถานศึกษา จึงได้ปรับปรุงและพัฒนาเอกสารชุดประเมินคุณภาพภายในสถานศึกษาให้แก่สถานศึกษา (กรมสามัญศึกษา, 2543:53-59) ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะแบบประเมินมาตรฐานด้านผลผลิต มาตรฐานที่ 3 เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด ดังนี้ 1) มีความกระตือรือร้นและความสนใจที่จะเรียนรู้จากแหล่งต่างๆ และรู้จัก ตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล 2) มีนิสัยรักการอ่านและการค้นคว้าหาความรู้ สามารถใช้ห้องสมุด แหล่งความรู้ หรือสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกโรงเรียน 3) สามารถเลือกใช้วิธีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 4) สามารถสรุปประเด็นจากการเรียนรู้และประสบการณ์ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้อง และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

การพัฒนาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

การเรียนรู้จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ไม่ว่าจะเป็นช่วงของวัยเรียน หรือในช่วงของการปฏิบัติงานเป็น“การเรียนรู้ตลอดชีวิต” (Life-Long Learning) มนุษย์ทุก

คน เกิดมาพร้อมการเรียนรู้อยู่เสมอ การสั่งสอนฝึกฝนอบรมและบ่มนิสัยเด็ก และเยาวชนของชาติ ให้เป็นผู้มีคุณธรรม และคุณลักษณะที่เหมาะสมสอดคล้องกับการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เพื่อการ“อยู่รอดและอยู่ร่วม”ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้อง มีการพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยโดยอาศัยวิชาศิลปะ ดนตรี กีฬา และการฝึกฝนกาย วาจา ควบคู่กันไปอย่างกลมกลืนเพื่อให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ และสานความฝันของแผ่นดิน ที่รักของเราที่มุ่งหวังจะให้ “คนมีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อม ยั่งยืน” (สุพล วังสินธ์, 2541:36) นอกจากรู้ลึกในสาขาวิชาเฉพาะของตนแล้ว ต้องรู้กว้างในเรื่องอื่นๆ ด้วย เพราะการแก้ปัญหาในแต่ละเรื่องนั้น ต้องอาศัยองค์ความรู้จากหลายๆ แขนง ประกอบกัน และใช้อย่างบูรณาการ (ธเนศ ขำเกิด, 2541:29) การพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะบุคคล แห่งการเรียนรู้สามารถกระทำได้ โดยการฝึกอบรมให้บุคคลใฝ่เรียน ใฝ่หาความรู้ ซึ่งจะทำให้ บุคคลมีนิสัยที่ดีติดตัวไปเพราะความรู้ไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แต่จะพัฒนาไปเรื่อยๆ เรียนกันไม่รู้จบ จบ เขาจะได้เปรียบเด็กที่เรียนแบบท่องจำโดยไม่ใช้หัวคิดและเรียนจากครูคนเดียว ถ้าครูสามารถชี้แนะวิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยวิธีต่างๆ ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้สนุกสนาน เพลิดเพลิน คนที่เป็นครูจึงไม่ใช่แค่เตรียมเนื้อหาสาระที่จะป้อนเด็กอย่างเดียว แต่ต้องสอนวิธี เรียนและแหล่งการเรียนรู้ วิธีค้นคว้าให้กับนักเรียน (ชัยพจน์ รักราม, 2542:31) นักการศึกษา ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาความสามารถของบุคคลไว้ต่าง ๆ ดังนี้

ในงานวิจัยของ Guglielmino อ้างถึงใน นรินทร์ บุญชู (2541.23-24) เรื่องคุณลักษณะที่เอื้อต่อการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมมากในต่าง ประเทศ ผลการวิจัยพบว่าบุคคลที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ควรมีลักษณะความพร้อมของการ เรียนรู้ 8 ประการ คือ 1) การเปิดโอกาสต่อการเรียนรู้ (Openness to Learning Opportunities) ความสนใจในการเรียน ความภูมิใจเมื่อเรียนสำเร็จ ชอบศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุด ยอมรับคำติติงในความผิดพลาดของตนเอง และมีความพยายามในการทำความเข้าใจในเรื่องที่ยากๆ 2) มโนคติของตนเอง ในด้านการเป็นผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพ (Self-Concept as an Effective Learner) ได้แก่ ความสามารถที่จะเรียน เมื่อต้องการจะเรียน เมื่อตัดสินใจเรียนแล้ว สามารถแบ่งเวลาให้กับการเรียนได้แม้จะมีงานอื่นมาก ก็ตาม โดยรู้ว่าเมื่อใดที่จะเรียน ในการเรียนสามารถหาวิธีการต่างๆ เพื่อเรียนรู้ หัวข้อใหม่ๆ มีความสุขกับการแก้ปัญหาที่ยากๆและรู้ว่าเมื่อต้องการข้อมูลจะไปหาได้จากที่ไหน 3) ความคิดริเริ่มและอิสระในการเรียนรู้ (Initiative and Independence in learning) ได้แก่ ความไม่ท้อถอยแม้จะไม่ค่อยเข้าใจสิ่งที่กำลังทำอยู่ ชอบที่จะ เรียนไม่มีปัญหาในการทำทำความเข้าใจจากการอ่าน และสามารถทำงานได้ด้วยตนเองอย่างดี 4) ความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเอง (Informed Acceptance of Responsibility for One's Own Learning) ได้แก่ การยอมรับตนเองว่าเป็นผู้ที่มีความ ฉลาดพอควร มีความเชื่อว่าการคิดอยู่เสมอว่าตนเองเป็น

ใคร กำลังทำอะไรเป็นสิ่งสำคัญต่อการศึกษารองตน 5) ความรักในการเรียนรู้ (Love of Learning) ได้แก่ ความชื่นชมต่อบุคคลที่ศึกษาค้นคว้าอยู่เสมอ มีความต้องการที่จะเรียนและปรารถนาให้มีเวลามากกว่านี้มีความสุขสนุกสนานในการค้นคว้า และมีความกระหายในการเรียนรู้ 6) ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) ได้แก่ มีความคิดที่จะทำสิ่งต่างๆ ได้ดี สามารถหาแนวทางในการเรียนสิ่งใหม่ๆ 7) การมองอนาคตในแง่ดี (Positive Orientation to the Future) ได้แก่ ความ ต้องการที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ชอบคิดถึงเรื่องอนาคต คิดว่าปัญหาเป็นสิ่งที่ท้าทายและรู้ดีสำนเองต้องการอะไรเพิ่มเติม 8) ความสามารถใช้ทักษะการศึกษาหาความรู้และทักษะการแก้ปัญหา (Ability to use Basic Study Skills and Problem-Solving Skills) ได้แก่ มีทักษะในการอ่าน การเขียน การฟัง และการจำ มีความสุขกับการแก้ปัญหาและคิดว่า ปัญหาเป็นสิ่งท้าทาย

สรุปได้ว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเองดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในตัวของบุคคล แต่สามารถสร้างและฝึกให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังกล่าวได้ ดังนั้น หากผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจและมีความรับผิดชอบในตัวเอง อันเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา จะทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ลักษณะเฉพาะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง สรุปได้ 8 ประการ ดังนี้ (ละเอียดแจ่มจันทร์ อ้างถึงใน สรรรัชต์ ห่อไพศาล, 2546) 1) ผู้เรียนรู้ว่าอะไรจะเรียนอะไรจากใคร และจากที่ไหน 2) สามารถแสวงหาแหล่งความรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลที่ตนเองต้องการได้ 3) วิจัยและสามารถคัดสรรได้ว่าสารสนเทศต่างๆ ที่ได้นั้นมีค่าต่อการเรียนรู้ 4) อดทน มีทักษะในการเข้าถึงเรื่องยาก ๆ 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ สื่อความดี และมีแนวคิดในการแก้ปัญหา 6) ใช้คำถามเป็น 7) นำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา 8) ให้ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน และสามารถทำงานกลุ่มได้

Candy (อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง, 2541) ได้สรุปถึงคุณลักษณะผู้เรียนที่สามารถเรียนด้วยตนเอง ได้ดังนี้ 1) มีความคิดริเริ่มในการวินิจฉัย หรือประเมินความต้องการในการเรียนรู้ของตนเอง อาจโดยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ได้ 2) เลือกแหล่งที่เหมาะสมเพื่อช่วยในการเรียนรู้ และถ้าจำเป็นก็อาจหามาตรการอื่น ในการเรียนที่ไม่ต้องเรียนรู้เองก็ได้ 3) รู้จักพัฒนาเกณฑ์ที่ประเมินการเรียนรู้ของตนเอง โดยการหาคำตอบ และการให้ เหตุผล 4) รู้จักถามเหตุผลของการมีกฎระเบียบ กระบวนการ หลักการและข้อสมมติฐาน ที่ยอมรับได้โดยปริยาย 5) ปฏิเสธที่จะเห็นด้วยหรือปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้อื่น (ครูหรือผู้ฝึก) ต้องการ ถ้าเห็นว่า เป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้ 6) ตระหนักในทางเลือกทั้งโดยยุทธศาสตร์การศึกษา และการแปลความหมายและเลือกทางเลือกที่สอดคล้องกับแนวความคิด และวัตถุประสงค์ของตนเอง อย่างมีเหตุผล 7) ทบทวนกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในฐานะเป็นพัฒนาการทางความรู้ และสังคม และสามารถปรับยุทธศาสตร์ของตนเองเพื่อเสริมศักยภาพในการเรียนรู้ 8) มองเป้าหมาย นโยบายและแผนอิสระ โดยปราศจากแรงกดดันจากผู้อื่น 9) พัฒนาความเข้าใจใน

ความเป็นไปต่างๆจนสามารถอธิบายกับผู้อื่นได้ 10) สร้างกรอบแนวความคิดได้ชัดเจนอย่างอิสระพร้อมที่จะเปลี่ยนแนวคิดเมื่อมีเหตุผล 11) สามารถแสวงหาความรู้ได้เองด้วยความกระตือรือร้นอย่างสม่ำเสมอ โดยไม่พึ่งการเสริมแรงหรือรางวัลจากผู้อื่น 12) ระบุค่านิยมส่วนตัวและความสนใจของตัวเองได้ 13) เต็มใจและสามารถยอมรับแนวความคิดอื่นที่ถูกต้องและเผชิญกับการต่อต้านอุปสรรค รวมทั้งการวิจารณ์เป้าหมายของตนเองโดยปราศจากโทสะ 14) สามารถประเมินข้อบกพร่อง และข้อจำกัดของตนเองในฐานะผู้เรียนได้

สำนักนายกรัฐมนตรีนโยบายสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540:14-34) ได้เสนอแนวทางในการจัดการเรียนรู้ 5 ลักษณะ เพื่อสร้างให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ดังนี้ 1) การเรียนรู้อย่างมีความสุข จำเป็นต้องจัดให้เกิดขึ้นตลอดเวลาทั้งในระหว่างการเรียนรู้และหลังจากการเรียนรู้แล้ว ด้วยการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่ผ่อนคลาย เป็นอิสระ ทุกคนมีความห่วงหาอาทรกันและกัน ยอมรับในความแตกต่างของกัน และกัน เชื่อมมั่นในศักยภาพของกันและกัน เปิดโอกาสให้ได้แสดงความสามารถ และพัฒนาตนเองเต็มທີ່ตามแบบของตนเอง ให้การเสริมแรงและสนับสนุนให้เกิด ความสำเร็จซึ่งจะมีผลทำให้บุคคลเกิดความสุข การยอมรับเห็นคุณค่าของตนเอง มีความกล้าที่จะเผชิญกับปัญหา กล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง บุคคลอื่นและสิ่งต่างๆ รอบตัว 2) การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง เป็นการแสวงหาความรู้จากแหล่งสื่อประสบการณ์ต่างๆ รอบตัว โดยผ่านการสังเกต คิด พิจารณา วางแผนและปฏิบัติจริง ตามที่ได้วางแผน หลังจากนั้น จึงวิเคราะห์สิ่งที่ทำและผลที่เกิดขึ้น ปรับปรุง แนวทางปฏิบัติให้เหมาะสมจนเกิดผลตามเป้าหมาย แล้วจึงสรุปและสร้างความรู้ เป็นความรู้ของตนเองที่สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์เรียนรู้ และสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต 3) การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เป็นการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์กันของบุคคลการได้มีโอกาสถ่ายทอด รับและแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด ประสบการณ์ ซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ร่วมกันทำให้เกิดผลดีหลายประการ ทั้งการเรียนรู้เนื้อหา ความรู้ การสร้างสรรค์ผลงานที่ดีกว่า การเรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกับคนอื่น และ ที่สำคัญ คือ การที่สามารถจะเรียนรู้จากบุคคลอื่นได้ทุกแง่ทุกมุม ทั้งเรียนรู้ที่จะ เลือกสิ่งดีของบุคคลมาปรับใช้กับตน เลือกลมองสิ่งไม่ดีของคนอื่นเพื่อปรับปรุงตนซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข 4) การเรียนรู้อย่างเป็นองค์รวม เป็นการเรียนรู้อย่างบูรณาการสัมพันธ์เชื่อมโยงต่อเนื่องกลมกลืนกันทุกอย่าง ทั้งเนื้อหาวิชาทักษะพื้นฐานวิธีการเรียนรู้ กิจกรรม เรื่องราวของตนเองท้องถิ่นสิ่งแวดล้อมเรื่องเป็นสากล เรื่องราวทั้งในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ซึ่งมีผลให้เกิดความรู้ ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ชัดเจน มีความหมายนำไปใช้ในการดำรงชีวิต และแก้ปัญหาในสภาพสังคมได้ การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เป็นการพิจารณาทบทวนสิ่งที่เรียนรู้ อุปสรรค ปัญหา เจื่อนไขต่าง ๆ ในการเรียนรู้ สิ่งที่ได้ในการเรียนรู้ เพื่อสร้างเป็น แนวทาง รูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมกับตนเองในการเรียนรู้ แก้ปัญหาและทำงานต่อไป สรุปได้ว่า การเรียนรู้ทั้ง 5 ลักษณะดังกล่าว เป็นแนวทางในการ

จัดการเรียนรู้เพื่อ ส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่ตามศักยภาพ กล้าเผชิญกับ ปัญหาการเรียนรู้สิ่ง ใหม่ สามารถวางแผนปฏิบัติงานด้วยตนเอง สร้างความรู้ของตนเองและ นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน รู้วิธีการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และสามารถเรียนรู้จากบุคคลอื่นได้ สามารถบูรณาการและเชื่อมโยง สิ่งต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตลอดจนสร้างแนวทางที่เหมาะสมใน การเรียนรู้ การแก้ปัญหาและการ ทำงานด้วยตนเองซึ่งการเรียนรู้ทั้ง 5 ลักษณะดังกล่าว จะ ทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคล แห่งการเรียนรู้

บทสรุป

ลักษณะการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาด้วยตนเองมิได้เกิดขึ้นหรือมีอยู่ในตัวของบุคคล แต่สามารถสร้างและฝึกให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้ได้ ดังนั้น หากผู้เรียนเกิด ความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจและมีความรับผิดชอบในตัวเอง อันเป็น จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา จะทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ลักษณะเฉพาะของผู้เรียนที่มีการเรียนรู้ด้วยตนเอง สรุปได้ 8 ประการ คือ 1) ผู้เรียนรู่ว่าจะ เรียนอะไรจากใคร และจากที่ไหน 2) สามารถแสวงหาแหล่งความรู้ หรือเข้าถึงข้อมูลที่ตนเอง ต้องการได้ 3) วิจัย และ สามารถคัดสรรได้ว่าสารสนเทศต่างๆ ที่ได้นั้นมีค่าต่อการเรียนรู้ 4) อดทน มีทักษะในการเข้าถึงเรื่องยากๆ 5) สามารถถ่ายทอดความรู้ สื่อความดี และมี แนวคิดในการแก้ปัญหา 6) ใช้คำถามเป็น 7) นำความรู้มาใช้ในการแก้ปัญหา 8) ให้ ความสำคัญกับเพื่อนร่วมงาน และสามารถทำงานกลุ่มได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมวิชาการ. (2541). *คู่มือพัฒนาโรงเรียนด้านการเรียนรู้*, กรุงเทพฯ : องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์
- กรมสามัญศึกษา. (2545). *ผู้เรียน : บุคคลแห่งการเรียนรู้*, พิมพ์ครั้งที่ 2. หน่วยศึกษานิเทศ. เจริญศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ และคนอื่น. (2548). *การสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ เรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตั้งแต่ พ.ศ. 2542-2547* (ฉบับย่อ) รายงานการวิจัย : สำนักมาตรฐานการศึกษาและพัฒนการเรียนรู้ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- ชัยพจน์ รังงาม. (2542). *แหล่งเรียนรู้เพื่อคนรอบรู้*, วารสารวิชาการ ฉบับที่ 2 เมษายน 31-33.
- ชาติรี ศิริสวัสดิ์. (2541) *บทความเพื่อการวิพากษ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต : ครูควร จัดประสบการณ์ให้ศิษย์อย่างไร*. วารสารวิชาการ ฉบับที่ 1 กันยายน หน้า 79-80
- ชูศรี ต้น พงศ์. (2544). *เรียนรู้เพื่อเป็นครูคุณภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ดวงกลมสมัย

- ธเนศ ขำเกิด. (2541), *องค์กรแห่งการเรียนรู้*, วารสารวิชาการ. กรมวิชาการ ปีที่ 1 (ฉบับที่ 9 กันยายน หน้าที่ 28.)
- นรินทร์ บุญชู. (2552). *การสอนทักษะวิธีการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง*, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- รัตน์ บัวขาว. (2541). *หลักสูตรประถมศึกษายุคโลกาภิวัตน์*. วารสารวิชาการ. ฉบับที่ 1 เดือน กันยายน หน้า 8-12
- รุ่ง แก้วแดง และปรีชา คัมภีรปกรณ์. (2541), *การวางแผนด้านบุคลากร*. ในเอกสารการสอนชุดวิชาการวางแผนพัฒนาโรงเรียนหน่วย 1-7.นนทบุรี:มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วารินทร์ สีนสูงสุด. (2543). *การประกันคุณภาพการศึกษา* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมบุญสถานศึกษา
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2542). *แกนหลักแนวคิดการปฏิรูปกระบวนการ*. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2540), *ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด*. กรุงเทพฯ:สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ.
- สุภรณ์ สุภาพงศ์. (2545) *การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด*. วารสารวิชาการ. กรมวิชาการ ปีที่ 5 ฉบับที่ 8 กันยายน หน้าที่ 31.